

УДК 37.011

ПРОФІЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНА ШКОЛА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ

*Заніздра Н.О., доц., Заніздра В.В., ст. викладач**Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського
39614, м. Кременчук, Полтавська обл., вул. Першотравнева, 20**E-mail: kum@polytech.poltava.ua*

Изложено концептуальное видение средней общеобразовательной школы как воспитательной технологии. Учебное заведение рассматривается с точки зрения теории воспитания в связи с проблемой дефицита воспитанности согласно нелинейным процессам в образовании и развитии общества. Предложены пути реформирования средней общеобразовательной школы, затрагивается проблема внедрения технологии профильно-дифференцированного обучения, и на этой основе предлагаются аспекты системы воспитательной работы.

Ключевые слова: профильно-дифференцированное обучение, средняя общеобразовательная школа, воспитательная работа.

The article deals with the conceptional vision of a secondary general education school as an educational technology. An educational institution is considered from the point of view of the educational theory in connexion with the increasing problem of upbringing lack in accordance with the non-line processes taken place in education and development of society. The ways of reformation of a high school providing general education are offered in the article. The article touches upon the problem of introduction of the specialized differential education technology and suggests the aspects of educational work system on these grounds.

Key words: specialized differential education, secondary general education school, educational work.

Вступ. Школи та вищі навчальні заклади як світові освітньо-виховні системи пройшли довгий шлях історичного розвитку. З одного боку, вони здійснювали значний вплив на накопичення, збереження і прогрес культури й суспільства, з іншого боку, на собі відчували суттєві перетворення, які відбувалися в суспільстві, науці та культурі.

У час кардинальних політичних, соціальних та економічних змін, що відбуваються в українському суспільстві, зростає роль освіти. Суспільство починає усвідомлювати підвищену зацікавленість власною освіченістю, від рівня якої залежить соціальний та економічний прогрес. Вільгельм фон Гумбольдт вважав, що "чим вищий рівень освіти й культури, тим більше ми наближаємося до людини", а наш сучасник Уїльям Клінтон щодо освіченості нації стверджував, що "немає жодної сфери діяльності, яка важить більше за освітню" [1].

Важливо зазначити, що на цьому тлі виникає протиріччя між вимогами, які висуває суспільство до освіченості людини, і тим рівнем та якістю освіти, які має людина (або хоче мати). З огляду на те, що освітній процес має діалектичний характер, його розвиток можливий як через вирішення цього протиріччя, так і еволюційним шляхом – через удосконалення існуючої освітньої системи, яка останнім часом усе менше задовольняла потреби нової держави. На нашу думку, для вирішення актуальних завдань розвитку держави Україну безперечно чекає освітня революція, яка торкнеться всіх ланок освіти: від дошкільного виховання до вищої й післядипломної освіти. Цю тезу підтверджує поява сучасних концепцій щодо стратегії та розвитку української освіти; її розвиток у різних напрямках на

принципах гуманізації, гуманітаризації, диференціації, стандартизації, багатоваріантності, комп'ютеризації, індивідуалізації, неперервності тощо.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми профільно-диференційованого навчання розглядали такі дослідники, як Н.Боброва, І.Бех, К.Мешалкіна, Н.Ничкало, Н.Побірченко, А.Самодрин, В.Рибалка, І.Унт, Б.Федоришин, А.Ходцева, П.Сікорський, І.Соколова, Є.Климов та інші.

Мета роботи. Викласти концептуальне бачення середньої загальноосвітньої школи як виховної технології. Визначити шляхи реформування середньої загальноосвітньої школи. Запропонувати аспекти системи виховної роботи.

Матеріал і результати дослідження. Із 90-их років ХХ століття почався інтенсивний пошук нових шляхів розвитку школи й вищого навчального закладу. В цей період відбулися найбільш бурхливі інноваційні процеси в системі освіти України. Адже підготовка підростаючого покоління до життя та здійснення тих цілей і завдань, які висуває суспільство в галузі виховання, неможливі без створення відповідної мережі освітньо-виховних закладів. Змінилася система цінностей. Пріоритетної ваги набуло демократичне суспільство. Безперечно, рівень демократії – це завжди рівень освіченості, а освіченість – створення балансу між зовнішнім і внутрішнім світом людини. Замість колишньої єдиної й одноманітної школи почали з'являтися гімназії, ліцеї, коледжі, школи різних профілів і напрямів, де мають бути реалізованими нові цінності.

Особливу увагу потрібно зосередити на одному з таких альтернативних закладів освіти – профільно-диференційованій школі (ПДШ), поява якої викли-

кана необхідністю забезпечення сучасного суспільства високими технологіями. ПДШ може стати ланкою, яка органічно доповнить вищий навчальний заклад, зокрема технологічний університет, оскільки розкриває особистість і є фундаментом освітніх технологій на базі вищої школи, де учні продовжують здобувати освіту. Крім того, у зв'язку зі швидким розвитком науки й техніки, комп'ютеризацією виробництва, появою в ньому нових галузей, від виробників вимагаються глибокі знання, оволодіння новими науковими досягненнями технологічного користування. Це пояснює пошук закладами освіти профільно-орієнтованої людини.

Становлення й розвиток профільно-диференційованої освіти в Україні як одного з напрямів реформування загальноосвітніх закладів передбачає організацію школи як цілісної соціопедагогічної системи з відповідним науково-теоретичним, філософським, економічним, соціологічним і культурологічним фундаментом. Автори її створення вважають, що ПДШ в умовах реформування регіональної освіти дозволяє завдяки наблизеності свого розвитку до ринкової економіки бути оптимальною перетворюючою освітньою ланкою [2].

До змісту шкільного компонента ПДШ внесені навчальні предмети та спецкурси загальнонаукової спрямованості з метою збагачення й поглиблення предметів базового компонента; предмети, спецкурси професійної спрямованості з метою задоволення професійних інтересів учнів; спецкурси засвоєння змісту базового компонента. Така інтерпретація змісту освіти відповідає максимальному здійсненню в сучасній школі умов внутрішньої диференціації в рамках стандартних класів за профільною спрямованістю та характером вибіркової спрямованості пізнавальних інтересів. Оскільки завданням ПДШ передбачено виховання морально й фізично здорового покоління, створення умов для загальної середньої освіти на рівні державних стандартів і профільно-диференційованої освіти з урахуванням нахилів, здібностей і обдарованості, творчого мислення, потреби у самовдосконаленні.

Технологія ПДШ ґрунтується на принципах гуманізації та гуманітаризації, демократизації, диференціації та профілізації змісту освіти, науковості, розвиваючого характеру навчання тощо. В основу її діяльності покладено методики вивчення й визначення психолого-педагогічних особливостей учнів, профорієнтаційні програми, соціологічне забезпечення тощо. Це повністю відповідає вимогам концепції гуманізації загальної середньої освіти [3].

На відміну від традиційної загальноосвітньої школи, яка, нехтуючи завданнями розкриття творчого потенціалу особистості, актуалізації закладених у дитині можливостей, перетворилася на закриту, майже режимну установу, де інтереси особистості й потреби суспільства виявилися за порогом школи, і в результаті сформувалося відчуження школи від суспільства, учня – від школи, вчителя – від учня, ПДШ прагне уникнути "педагогічної уні-

фікації, усереднення або ж заниження підходів", намагається сформувати такий психологічний стан суспільства, в якому не було б страху перед самостійним вибором і відповідальністю за нього [2].

Слід зазначити, що ПДШ реалізує допрофесійний компонент змісту освіти як через шкільний компонент, так і через загальноосвітні предмети в рамках п'яти основних фуркацій: людина-людина, людина-природа, людина-техніка, людина-символ, людина-художній образ. В умовах ПДШ програма розвитку учнів закладається не в предметну систему, а в процес творчої навчальної діяльності, забезпечений предметами.

Допрофесійна підготовка реалізується в рамках профільно-диференційованого змісту освіти як орієнтаційна (5-7 класи), стабілізаційна (8-9 класи) та стабільна (10-11 класи). У 12-13 років учень такої школи має певну професійну орієнтацію, що дозволяє йому бути більш підготовленим як до вибору професії, так і до вибору подальшого навчання. Доречно розглянути в даному ракурсі процес формування учнівських інтересів. Початкова ланка ПДШ покликана сприяти усвідомленню учнем багатогранності людських відносин до світу, переходу неусвідомлених інтересів учнів до широких (10 років). Орієнтаційний цикл поліфуркаційного компонента змісту загальної середньої освіти академічної та прикладної шкіл забезпечує перехід широких пізнавальних інтересів учнів до стрижневих. Академічна школа спрямована на отримання відповідної вищої освіти, прикладна – певної робочої професії. Стабілізаційний та стабільний цикли спрямовані на збереження й поглиблення загальнонаукових і професійних інтересів учнів і забезпечення їх необхідними знаннями, вміннями та навичками відповідно до майбутньої професії. Зважаючи на те, що профільно-диференційоване навчання в школі триступеневе, всі ступені взаємно функціонують в єдиному педагогічному просторі [4].

Відповідно до Державної національної програми "Освіта", основними шляхами реформування виховання є "наповнення виховання культурно-історичними надбаннями українського народу"; впровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, які відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей; розвиток різноманітних дитячих і молодіжних об'єднань за інтересами, позашкільних освітньо-виховних закладів; організація родинного виховання; широке використання в навчально-виховному процесі високохудожніх творів літератури та мистецтва [5].

На нашу думку, виховуючи особистість, акцент слід зробити на гуманістичній сутності цього процесу. Це успішно реалізується в ПДШ.

Дані педагогічних, соціологічних досліджень підтверджують, що в сучасній школі незадовільно використовується виховний потенціал з метою всебічного розвитку індивідуальних здібностей та ін-

тересів учнів. Зростання невиправданого навчального навантаження учнів практично не залишає часу на самовираження в різних видах діяльності, і як наслідок – формування "комплексу неповноцінності", оскільки діти позбавлені можливості в практичній діяльності виявити свої природні можливості.

Дуже прикро, що в багатьох традиційних середніх закладах освіти шкільний компонент є продовженням державного. Таким чином, реалізується лише сциєнтизм на теоретичному рівні без належного прикладного аспекту. Розвиток пізнавальної активності учнів здійснюється фрагментарно, нерідко підмінюється підтягуванням невстигаючих у навчанні до середнього рівня або ж підготовка до вступних екзаменів у вищі навчальні заклади.

Суттєвою ознакою ПДШ є диференційований процес виховання, який є органічною складовою реалізації змісту освіти. Цілі виховання, переплітаючись із навчальними цілями та цілями розвитку учня, є важливим компонентом при формуванні змісту освіти. Відповідність змісту освіти інтересам і нахилам учнів, уведення ціннісного компонента сприяє створенню системи емоційно-ціннісних відносин особистості до світу як до багатокомпонентного об'єкта. Успішне формування особистості у ПДШ може здійснюватися завдяки гармонійному поєднанню навчання з виховною діяльністю.

Концепція цього закладу засвідчує, що важливо забезпечити у ПДШ єдність виховання і життя учнів, організацію виховання не як сукупності заходів, а як цілісної системи творчої діяльності школярів, відкритість виховної системи. Наповнення змісту виховання реальними проблемами життя, використання життєвих і виховних ситуацій, визначеність індивідуалізації – все це позитивно впливатиме на становлення громадянина. Для школи цього типу характерні виховання свободою вибору, розвиток усвідомленої відповідальності за майбутнє.

Виховання учнів здійснюється на основі їх істинної взаємодії з учителями та батьками. Тільки так, на думку авторів проекту ПДШ, можна залучити учнів до матеріальних і духовних скарбниць свого народу, сформувати міцну основу духовного досвіду, що складається з почуттів, переживань, переконань, інтересів і здібностей, а звідси – міцних, індивідуально забарвлених знань. Саме тому складовими елементами виховної роботи у ПДШ є формування національної свідомості громадянина, що передбачає патріотичне виховання, виховання культури міжнародних відносин, високої мовної культури [6].

Виховна робота школи передбачає також загальну орієнтацію на виявлення й задоволення пізнавальних запитів особистості, розвиток її задатків, формування інтересів, виховання соціальної відповідальності, надання учням можливості виявити себе в різноманітних видах діяльності, а разом із тим і формування моральної, правової, художньо-естетичної, трудової, фізичної, екологічної культури як складових національного виховання. Поза-

урочна виховна діяльність також має профільні ознаки та передбачає особистісну професійну орієнтацію на засадах диференційованого підходу.

У ПДШ є профільні майстерні, студії, клуби, гурткові кімнати, спортивні, хореографічні зали тощо. Усі виховні підрозділи пов'язані в єдиний виховний центр, основним завданням якого є формування моральної і психологічної готовності до праці, стійких інтересів учнів до нових видів діяльності, свідомого вибору професії, створення умов, які сприяють саморозвитку, самореалізації та самоактуалізації особистості учня, а також виховання духовної культури.

Висновки. Отже, ПДШ дозволяє реалізувати педагогічну функцію в рамках свідомого відповідального вибору учнем майбутньої власної діяльності, а значить сприяє позитивному формуванню нових цінностей як особистості, так і всього суспільства. Оскільки вимоги суспільства до підвищення рівня освіти й культури населення постійно зростають, то, безсумнівно, система освітньо-виховних закладів буде й надалі розширюватися й удосконалюватися.

Про виховний ідеал нації можна робити висновки, виходячи з мети освіти. На нашу думку, система освіти стане ефективною лише тоді, коли почне відповідати вимогам часу, буде орієнтована на майбутнє, на відповідні норми життя, прагнучиме подолати кризові явища в українському суспільстві. Саме система освіти формує клітину саморозвитку регіону, яка органічно пов'яже світогляд людини й сучасну суспільну свідомість. Тому педагогічна реформа повинна бути спрямована на розкриття здібностей, нахилів учнів у середній ланці освіти, здійснюючи при цьому розвиток життєтворчих цінностей стрижневих інтересів майбутнього абітурієнта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Седнев Ю.В. Теория и практика содержания образования // Весті Беларускай акадэміі адукацыі. – 1996. – № 2. – С.23-24.
2. Самодрин А.П. Організація діяльності профільно-диференційованої школи. – Кременчук: ПроГрафіка, 1998. – 19 с.
3. Гуманізація загальної середньої освіти: Проект концепції / С.У.Гончаренко, Ю.І.Мальований. – К., 1994. – 36 с.
4. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць/ Л.І. Даниленко (гол. ред.). – Київ: Логос, 2000. – 308 с.
5. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
6. Самодрин А.П. Організація діяльності профільно-диференційованої середньої загальноосвітньої школи: Дис. ... канд. пед. наук. – К., 1998. – 198 с.

Стаття надійшла 14.05.2008.
Рекомендована до друку к.і.н., доц.
Маслаком В.І.

